

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-669-0-24>

**INTERNATIONAL INSTITUTIONS
IN A FRAGMENTED WORLD ORDER**

**МІЖНАРОДНІ ІНСТИТУЦІЇ У ФРАГМЕНТОВАНОМУ
СВІТОВОМУ ПОРЯДКОВІ**

Hrytsiak I. A.

*Candidate of Law, Doctor of Public
Administration,
Professor, Honored Worker of Science
and Technology of Ukraine,
Professor of the Department
of International Law, European
and Euro-Atlantic Integration, Faculty
of Law and International Relations,
Kyiv Metropolitan University named
after Borys Grinchenko
Kyiv, Ukraine*

Грицяк І. А.

*кандидат юридичних наук, доктор
наук з державного управління,
професор, заслужений діяч науки
і техніки України,
професор кафедри міжнародного
права, європейської та
євроатлантичної інтеграції
факультету права та міжнародних
відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

Триваючі фундаментальні зміни світового порядку роблять сучасні геополітичні відносини між окремими країнами складнішими і непередбачуванішими. Світовий порядок, на думку нідерландських дослідників, продовжує змінюватися в контексті трьох векторів фрагментації (поділу), а саме центрів влади, владних арен та поглядів на світ, які, взаємодіючи, впливають на те, як організовано міжнародне ігрове поле [1, с. 11–13]. Чи змінюються міжнародні інституції в контексті цих трьох векторів і як саме – варто дослідити.

Про те, що зазначені вектори не лише неминуче впливають на діяльність міжнародних інституцій на міжнародному ігровому полі, а й відіграють важливу роль, свідчить той факт, що протягом тривалого часу європейські країни, як і багато інших західних країн і регіонів, вважали, що дедалі більше країн приєднуються або продовжуватимуть приєднуватися до міжнародного правового порядку, встановленого після Другої світової війни. Однак це припущення сьогодні не лише піддається сумніву, а й спростовується. Причина криється в тому, що поряд з існуючими міжнародними інституціями, створеними у повоєнний період, по всьому світу виникають нові економічні та дипломатичні альянси, засновані на принципах, відмінних від західних. Нові домінуючі актори, геополітизація нових арен та посилення

політичної сили інших світоглядів у глобальному та регіональному вимірах знижують ефективність існуючих повоєнних інституцій.

З іншого боку, в останні роки спостерігається знесилення окремих міжнародних інституцій, яке відбувається в умовах атрофування відповідальності та розмивання зобов'язань в рамках міжнародного права держав, що зародилися на концепції їх суверенної рівності, започаткованої ще в XVII столітті Вестфальською системою. Явища і процеси, які активно впливають на однополярну систему міжнародних відносин, що виникла після краху соціалістичної системи (1989 р.) та розпаду Союзу радянських соціалістичних республік (СРСР, 1991 р.), кардинально змінюють як світовий порядок загалом, так і міжнародні інституції зокрема. З огляду на еволюційність трансформаційних процесів, зміни в нинішньому світовому порядку є цілком закономірними і такими, що спричиняють появу нової системи міжнародних відносин на кшталт загальновідомих Вестфальської (1648 р.), епохи «Європейського концерту» (Віденський конгрес 1814–1815 рр.), Версальсько – Вашингтонської (1919–1922 рр.), Потсдамської (1945 р., біполярної) та одно-полярної (1989–1991 рр.). Трансформація світового порядку, на думку Н. Наталіної, є складною та багаторівневою мозаїкою асинхронних змін як на різних рівнях (локальні території, держави, регіони, світ), так і в різних сферах, як-от глобальні технологічні зрушення, економічні фактори, екологічні виклики чи соціокультурні трансформації. Рішення чи дії окремих акторів можуть тимчасово впливати на динаміку змін, затримуючи або навпаки пришвидшуючи їх в окремих сферах або на окремих рівнях. Однак, такі суб'єктні впливи не здатні повністю змінити безсуб'єктні тренди, що визначають загальну динаміку і напрямок трансформації [2, с. 118].

Паралельно зниженню ефективності існуючих міжнародних інституцій також виявляється неефективність, а то й відмирання міжнародного права, нормами якого в різні періоди закріплювалися згадані системи міжнародних відносин. З величезного масиву міжнародно-правових актів, що розроблялися й запроваджувалися в міжнародну політико-правову практику на основі рішень Вестфальського мирного договору (1648 р.), Віденського конгресу (1814–1815 рр.), Версальського мирного договору (1919 р.), Вашингтонської конференції (1921–1922 рр.), Потсдамської системи договорів (1945 р.) та рішень сучасних суб'єктів міжнародного права в умовах одно-полярної системи міжнародних відносин, на сьогодні достатньо багато з них просто не виконуються.

Дослідження впливу вищезазначених векторів на діяльність міжнародних інституцій в повоєнному міжнародному правовому порядку дає змогу виявити важливу відмінність між міжнародними

організаціями, зокрема між тими, які назавжди зникають з арени, та тими, які успішно «перезапускаються». Прикладом є інституційна криза, в якій опинилася Світова Організація Торгівлі (СОТ). Найгострішою проблемою став параліч механізму врегулювання спорів з-за того, що з 2019 року США блокують призначення нових членів СОТ до Апеляційного органу. Саме цей збій у роботі СОТ сприяв започаткуванню нової форми співпраці. З 2020 року кілька десятків країн, включаючи держави-члени Європейського Союзу, Австралію, Канаду та Китай, працюють над створенням альтернативного органу врегулювання спорів поза СОТ. Саме існування СОТ є ще одним прикладом: організація була створена після того, як стало очевидно, що Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ) більше не здатна забезпечити бажані угоди про вільну торгівлю в певних сферах політики [3].

Міжнародною інституцією, що потребує «перезапуску», є також Організація Об'єднаних Націй (ООН), яка дає все більше підстав сумніватися в її спроможності відстоювати універсальні цінності, визнані на Заході фундаментальними. За 12 років війни росії проти України, а особливо за останні чотири роки, народи світу, яких ООН об'єднує з 1945 року в світову спільноту на засадах миру і безпеки, переконалися в безсилості та безпорадності цієї міжнародної інституції. Члени Ради Безпеки ООН не лише не спроможні зупинити людиноненависницьку політику росії в глобальних масштабах, а навіть не здатні розрізнити жертву й агресора. Вважаючи, що реформування ООН є нагальною вимогою сьогодення, в 2023 році Україна в особі її президента запропонувала оновити існуючі вже майже 80 років правила застосування вето в Раді безпеки ООН [4]. Цілком очевидно, що неоновлюваність за такий тривалий час цих правил призвів до їх моральної, технологічної (організаційної) застарілості та навіть юридичної нікчемності. Суть української пропозиції полягає в тому, що Генеральна Асамблея ООН має бути наділена реальною можливістю долати вето. Спроможність Генасамблеї ООН своєю колективною міжнародно-правовою силою нейтралізувати вето стане потужним чинником відродження дієздатності Радбезу ООН. Також це може зумовити реанімацію всієї ООН, яка перебуває останнім часом у стані стагнації. Щоб уникнути долі своєї попередниці Ліги Націй, яка безславно перестала діяти з початком Другої світової війни, ООН ще має шанс здійснити власне реформування.

Про необхідність реформування ООН дискусії на всіх рівнях ведуться вже не один десяток років. Загалом схожі між собою попередні пропозиції, в останні роки знайшли своє відображення в нових баченнях реформування цієї інституції. Президент США Джо

Байден, наприклад, пропонував включити в Радбез нових постійних членів – Індію, Бразилію, Німеччину, Японію та ПАР. З аналогічною пропозицією також виступали міністр закордонних справ ФРН Анналена Бербок, високий представник ЄС Жозеп Боррель. Однак, на думку українських експертів, такі пропозиції не здатні змінити по суті абсолютно нічого. Бо питання не в чисельності делегацій, а в тому, в який спосіб та які рішення вони спроможні приймати. Просте, тобто арифметичне збільшення кількості постійних країн-членів Радбезу без зміни нинішнього порядку подолання вето призведе хіба що до більш довготривалих засідань, але таких же безрезультатних.

До реформування ООН долучився й нинішній президент США Дональд Трамп, який, з властивою йому особистою надмірною претензією на оригінальність і винятковість, вважає, що очолена з січня 2026 року ним же за власним самопризначенням Рада миру має «наглядати» за Організацією Об'єднаних Націй, аби вона «працювала належним чином» [5].

Як висновок, можна зазначити, що нинішній процес фрагментації світового порядку не означає вичерпання ролі багатьох міжнародних інституцій, сенс існування яких неодноразово в останні десятиліття ставився під сумнів. Швидше за все, в умовах фундаментальних глобальних змін ці інституції демонструють здатність до виживання та «перезапуску», що зумовлено насамперед об'єктивною необхідністю їх активної участі в багатосторонній міжнародній співпраці, яка продовжує відігравати вирішальну роль у вирішенні глобальних проблем. Поява нових технологій, зокрема таких як штучний інтелект, квантові технології, біотехнології тощо, спричиняє виникнення нових функціональних потреб в їх легітимізації, що й відбуватиметься шляхом розроблення та запровадження відповідних міжнародно-правових актів за участі міжнародних інституцій.

Література:

1. Navigating a Fragmenting World Order. Mampuy R. et al. The Hague, The Netherlands. 2024. 147 p. <https://doi.org/10.1007/978-3-032-00648-6>
2. Наталіна Н. О. Асинхронність демократизації як глобальний тренд формування нового світопорядку. *Політичне життя*. 2023. № 3. С. 118–125. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/14302> (дата звернення: 14.03.2026).
3. Howse R., Langille J. Continuity and change in the World Trade Organization: Pluralism past, present and future. *American Journal of International Law*. 2023. Vol. 117, Is. 1. P. 1–47. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international->

law/article/continuity-and-change-in-the-world-trade-organization-pluralism-past-present-and-future/

C4D2467D46520D4E7C5D1B715D052627 (date of access 14.03.2026).

4. Виступ Володимира Зеленського на Радбезі ООН. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3763923-vistup-volodimira-zelenskogo-na-radbezi-onn-povnij-tekst.html> (дата звернення: 14.03.2026).

5. Трамп заявив, що Рада миру «наглядатиме» за ООН. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/4093300-tramp-zaaviv-so-rada-miru-nagladatime-za-onn.html> (дата звернення: 14.03.2026).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-669-0-25>

**THE ROLE OF SMALL STATES IN THE CONTEXT
OF THE TRANSFORMATION OF THE LEADERSHIP
PHENOMENON IN THE INTERNATIONAL SYSTEM**

**РОЛЬ МАЛИХ ДЕРЖАВ У КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
ФЕНОМЕНУ ЛІДЕРСТВА В МІЖНАРОДНІЙ СИСТЕМІ**

Huta S. S.

adjunct,

*Yevgeny Bereznyak Military Academy
Kyiv, Ukraine*

Гута С. С.

ад'юнкт,

*Воєнна академії імені Євгенія
Березняка
м. Київ, Україна*

У сучасній теорії міжнародних відносин спостерігається поступовий відхід від редукціоністського розуміння малої держави як виключно об'єкта впливу великих акторів, а сама трансформація структури міжнародної системи, що проявляється у відході від жорстких біполярних моделей до асиметричної багатополярності, зумовлює необхідність переосмислення як самої категорії “малої держави”, так і її функціональної ролі у регіональних та глобальних процесах.

У класичній реалістичній традиції мала держава інтерпретується передусім кризь призму обмеженості матеріальних ресурсів та залежності від розподілу сил у міжнародній системі [9, с. 25].

Науковці доводять що, відповідно, її зовнішньополітична поведінка зводиться до адаптивних стратегій, зокрема балансування або приєднання до сильнішого актора, за рахунок цього така інтерпретація дедалі